

แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกรสู่การพัฒนา
เศรษฐกิจชุมชน การปลูกผักปลอดสาร
**Means to Promote Lifelong Learning of Farmers to Wards
Community Economics of Growing Poisonless Vegetables**

ภูวนิดา คุณผลิน¹,
วิไลวัจส์ภณณฤติ², นุชธิดา โยลัย³ และ พิชัย ระเวงวัน⁴

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

**Poowanida Kunpalin¹,
Wilaiwatt Grisnaputi², Nutida Yolai³ and Pichai Rawengwan⁴**
North Eastern University, Thailand
Corresponding Author, Email: kphuwnida@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกรสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนการปลูกผักปลอดสาร เพื่อกำหนดแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกรสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนการปลูกผักปลอดสาร การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 21 คน ประกอบด้วย ผู้รู้บริบทชุมชน เกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสาร เกษตรกรต้นแบบ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และผู้บริโภค เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview guide) แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้การตรวจสอบสามเส้า ด้านข้อมูล (Data Triangulation) และการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analysis)

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกรสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนการปลูกผักปลอดสาร เกษตรกรส่วนใหญ่ได้เรียนรู้เพื่อรู้จากประสบการณ์ที่มี

* วันที่รับบทความ: 13 กุมภาพันธ์ 2562; วันที่แก้ไขบทความ 14 มีนาคม 2562; วันที่ตอบรับบทความ: 31 มีนาคม 2562
Received: February 13, 2019; Revised: March 14, 2019; Accepted: March 31, 2019

มาก่อน ต่อมาได้เรียนรู้จากคำแนะนำให้ความรู้จากหัวหน้าศูนย์สลัดจันทรว และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ ได้เรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ครอบครัวจะมีรายได้เพิ่มขึ้น เกษตรกรจะมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน สุขภาพอนามัยจะดีขึ้น สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศจะดีขึ้น ซึ่งจะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจะดีขึ้น และ 2) แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกรสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนการปลูกผักปลอดสาร ควรให้ความรู้การปลูกผักปลอดสารโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ควรให้ความรู้ต่อเนื่อง มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ สามารถต่อยอดการเรียนรู้ได้

คำสำคัญ: การเรียนรู้ตลอดชีวิต; เศรษฐกิจชุมชน; การปลูกผักปลอดสาร

Abstract

This research aims to study conditions of Lifelong Learning of farmers towards community economies of growing poisonless vegetables as the result to determine means to promote Lifelong Learning of farmers towards community economies of growing poisonless vegetables. This study is a qualitative research. The data were collected from twenty-one participants consisted of community context wisdom, poisonless vegetable farmers, master farmers, community leader, agricultural promotion officer, and consumer. The collecting data tools were used semi-structure interview, interview guide, and focus group discussion guideline to validate data triangulation and descriptive analysis.

Research finding were as follows: 1) Conditions of Lifelong-Learning of farmers towards community economics of growing poisonless vegetables, the mainly farmer learns from past-experiences, then learns from suggestion of the head of Chandao Salad center, after that applied in suitable areas to learn Life-changing; family gets more income, livewith sympathy and assist to each other, participated social activities to get better health, environment, and ecosystem as the result to community economic development, 2) Means to promote Lifelong-Learning of farmers towards community economics of growing poisonless vegetables should be provided knowledge about growing method with organic fertilizer, and provided knowledge progressively together with create Learning-network to extend the knowledge.

Keyword: Lifelong Learning; Community Economies; Poisonless Vegetables Growing

บทนำ

การพัฒนาประเทศจะให้ความมั่งคั่งมั่นคงและยั่งยืน การพัฒนานั้นจะต้องพัฒนาเป็นระบบ ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม การเมืองและการปกครอง ในด้านเศรษฐกิจประกอบด้วย รายรับ รายจ่าย ทรัพย์สิน หนี้สิน หากประชาชนมีฐานะเศรษฐกิจดี มีความมั่งคั่ง จะต้องมียาได้ที่แน่นอนมั่นคง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย ทรัพย์สินจะต้องมีมากกว่าหนี้สิน จึงจะทำให้สถานะเศรษฐกิจของครอบครัว ชุมชนและประเทศนั้น ๆ อยู่ในขั้นดี มีความมั่นคง การจะเพิ่มรายได้ในครัวเรือนหรือในชุมชนประการสำคัญ จะต้องพัฒนาอาชีพ ทั้งอาชีพหลักและอาชีพรองหรืออาชีพเสริม ปกติเกษตรกรจะประกอบอาชีพหลักคือ การทำนาทำไร่ ส่วนอาชีพรอง หรืออาชีพเสริม จะดำเนินการในช่วงหลังฤดูการปักดำ และหลังการเก็บเกี่ยว เกษตรกรจะใช้เวลาว่างมาผลิตสินค้าต่าง ๆ ตามความถนัดและความพร้อม จนสามารถเข้าไปรับการจัดสรรเป็นสินค้า OTOP ได้ เช่น การทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย เพาะเห็ด จักสาน เลี้ยงสัตว์ กบ หอย ปู ปลา ตลอดจนผลิตภัณฑ์สมุนไพรต่าง ๆ จนกลายเป็นอาชีพเสริมที่สามารถนำรายได้มาสู่ครอบครัวได้

อาชีพเสริม หมายถึงทุกคนที่เป็นเจ้าของธุรกิจประกอบอาชีพหารายได้เอง ไม่มีนายจ้าง หรือไม่อยู่ในฐานะลูกจ้าง แต่เป็นนายตนเอง เป็นเจ้าของกิจการและจะต้องปฏิบัติงานเอง อาจจะมีผู้ช่วยปฏิบัติงานด้วยก็ได้ นอกจากนี้อาชีพเสริมยังเป็นอาชีพที่สอง รองจากจากอาชีพหลัก เป็นแหล่งรวมจากอาชีพหลัก ซึ่งจะต้องไม่กระทบกับงานอาชีพหลัก อาชีพเสริมจะต้องประกอบเป็นธุรกิจหรือกิจการรูปแบบใด ๆ ก็ได้และจะต้องเป็นอาชีพที่เสริมจากอาชีพหลักเท่านั้น WilaiwatKritsanaphutiet al, (2012 : 2) จากข้อเท็จจริงได้พบว่า การประกอบอาชีพเสริม เกษตรกรบางรายจะรวมกลุ่มกิจกรรม เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่นกลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มทอผ้าฝ้าย กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มทำปลาร้าทรงเครื่อง ฯลฯ เกษตรกรบางรายได้ดำเนินการกิจกรรมภายในครอบครัวของตนเอง ไม่ต้องย้ายถิ่นไปขายแรงงานที่อื่น ได้ใช้แรงงานผลิตในชุมชนของตนเอง ทำให้ครอบครัวและชุมชนมีความอบอุ่น มั่นคง มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีในด้านเศรษฐกิจนอกจากเศรษฐกิจของครอบครัวที่มั่นคงแล้ว ยังทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีผลดีอีกด้วย เศรษฐกิจชุมชน เป็นเศรษฐกิจกระแสรองที่มีได้ เน้นที่เศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังรวมถึงมิติสังคม อีกด้วย (WipaweeKritsanaphuti, 2016: 26) อย่างไรก็ดี เมื่อสถานะทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ชุมชน สังคม และ

ประเทศชาติ มีความมั่นคงแล้วก็จะส่งผลให้สภาวะด้านการเมืองการปกครอง มีความมั่นคง อีกด้วย

สำหรับเกษตรกร แม้จะประกอบอาชีพเสริมหรืออาชีพหลัก หากเกษตรกรมีการเรียนรู้ตลอดชีวิตแล้วก็จะทำให้กิจกรรมที่ดำเนินการประสบความสำเร็จด้วยดีได้ การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาอาชีพ เนื่องจากปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้การสื่อสารสามารถเชื่อมโยงถึงกันได้ทั่วโลกในเวลาอันรวดเร็วความรู้เดิมจะล้าสมัยเร็วขึ้น และมีประโยชน์น้อยลง เมื่อนำมาใช้กับโลกแห่งความเป็นจริง การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีค่านิยมที่ถูกต้อง การเรียนรู้จะทำให้สามารถอยู่ในโลกปัจจุบันได้ (KriengsakChareonwongsak, 2014 : 2) การเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย การเรียนรู้เพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติ การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน หรือมีกิจกรรมร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ตลอดชีวิตในการประกอบอาชีพ นอกจากจะทำให้เศรษฐกิจของครอบครัวมีความมั่นคงแล้ว จะสามารถขับเคลื่อนนำไปสู่เศรษฐกิจชุมชนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

จังหวัดขอนแก่น เป็นเมืองหลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นศูนย์กลางของการศึกษาการแพทย์การสาธารณสุข การบริการ การคมนาคม มีประชากร 1,820,110 คน ชาย 896,525 คน หญิง 923,858 คน ประกอบด้วย 26 อำเภอ 198 ตำบล (Office of Local Administration, 2016 : 5) จากการสัมภาษณ์เกษตรกรต้นแบบ เจ้าของฟาร์มสวนสลัดจันทร์ดาว บ้านโนนท่อน และผู้นำชุมชนเมื่อวันที่ 17 มกราคม 2560 ได้พบว่าในเขตเทศบาลตำบลโนนท่อน ได้มีเกษตรกรครอบครัวหนึ่งหัวหน้าครอบครัว เรียนจบปริญญาเกษตรศาสตรบัณฑิต ส่วนภรรยา เดิมทำงานที่กรมทางหลวงชนบททั้งคู่ได้ลาออกจากงานเมื่อ 6 ปีก่อนมาประกอบอาชีพปลูกพืชผัก แบบปลอดสาร ได้แก่ผักสลัดชนิดต่าง ๆ เช่น สลัดกรีนโอ๊คเรดโอ๊ค สลัดแก้ว บอรัคเคอรี่ มะเขือเทศพันธุ์ต่าง ๆ ข้าวโพด เมล่อน ฟักทอง มีการสร้างเครือข่ายกับเกษตรกรรายอื่น ๆ โดยการให้ความรู้ ให้คำแนะนำในการปลูก การบำรุงรักษา โดยไม่ใช้ยาฆ่าแมลง เกษตรกรรายนี้ จัดว่าเป็นเกษตรกรต้นแบบ (Smart Farmer) มีการบริหารจัดการเรื่องทรัพยากร และแรงงานที่ดี ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมตระหนักถึงความปลอดภัยแก่ผู้บริโภค และมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีผู้มาศึกษาดูงานที่สวนสลัดจันทร์ดาวเป็นประจำ ซึ่งอยู่ในบริเวณไร่ที่ปลูกพืชผักปลอดสาร เกษตรกรครอบครัวนี้ได้ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพโดยเฉพาะได้สร้างเครือข่าย โดยไปให้ความรู้ ให้ปัจจัย

การผลิตแก่เกษตรกรรายอื่น ๆ เช่น เกษตรกรที่อำเภอเขาสวนกวางอำเภอบ้านฝาง อำเภอ
ซำสูง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นได้ปลูกพืชผักปลอดสาร โดย เกษตรกรตัวอย่าง หรือ
เกษตรกรต้นแบบ มีลักษณะเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นวิทยากร ซึ่งสามารถนำรายได้มาสู่
ครอบครัวและชุมชน จัดว่า เป็นเศรษฐกิจชุมชนที่สำคัญ

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจจะศึกษาแนวทาง การส่งเสริมการเรียนรู้
ตลอดชีวิตของเกษตรกรการปลูกพืชผักปลอดสารสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในจังหวัด
ขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกร สู่การพัฒนาเศรษฐกิจ
ชุมชนการปลูกผักปลอดสาร
2. เพื่อกำหนดแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของเกษตรกรสู่การ
พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนการปลูกผักปลอดสาร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกรสู่การ
พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนการปลูกผักปลอดสาร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative
Research) โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มเป้าหมาย คือ เกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารผู้รู้บริบทชุมชน ผู้นำชุมชน
เกษตรกรต้นแบบ และผู้บริโภค ในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นเครือข่ายของฟาร์มสวนสลัด
จันทร์ดาว บ้านโนนท่อน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2560 จำนวน 21 คน

ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 21 คน ประกอบด้วย

- 1) ผู้รู้บริบทชุมชน จำนวน 2 คน
- 2) เกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสาร จำนวน 12 คน
- 3) เกษตรกรต้นแบบ จำนวน 1 คน
- 4) ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน
- 5) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจำนวน 1 คน

6) ผู้บริโภค จำนวน 3 คน

การกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูล ในการวิจัยเชิงคุณภาพได้กำหนดตามความเหมาะสมของสถานการณ์ (Chai Photisita, 2011 : 6)

2. การเลือกพื้นที่และเลือกผู้ให้ข้อมูล

การเลือกพื้นที่ ได้เลือกบ้านโนนท่อน อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เป็นพื้นที่ในการศึกษาวิจัย เนื่องจากที่บ้านโนนท่อน มีฟาร์มสวนสัลดจันทรดาว ซึ่งเป็นฟาร์มที่ประสบผลสำเร็จในการปลูกผักปลอดสารมาเป็นระยะเวลาถึง 6 ปี ติดต่อกัน และมีนักศึกษาเข้ามาศึกษาดูงานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกร เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การเลือกผู้ให้ข้อมูล ได้เลือกผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และกระจายตามสถานภาพ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่

1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เพื่อทำการสัมภาษณ์บริบทชุมชน ได้แก่ บ้านโนนท่อน และฟาร์มสวนสัลดจันทรดาว

2) แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview guide) เพื่อทำการทำการสัมภาษณ์เจาะลึก (In depth Interview) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และกรอบแนวคิดการวิจัย

3) แนวทางการสังเกต (Observation guide) เพื่อสังเกตสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมการทำงานของเกษตรกร

4) แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อหาแนวทางแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การปลูกผักปลอดสาร

5) สมุดบันทึกภาคสนาม เพื่อบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ บันทึกจากการสังเกตจากปรากฏการณ์หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

6) กล้องบันทึกภาพ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดำเนินการดังต่อไปนี้

1) เก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารวรรณกรรม รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เข้ามาเป็นแนวทางในการวิจัย

2) เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์โดยใช้เครื่องมือ ดังนี้ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แนวทางการสัมภาษณ์ โดยการ

สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth-Interview) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แนวทางการสังเกต (Observation Guide) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้รู้เกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้านการปลูกผักปลอดสาร ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล เดือน กรกฎาคม 2560 – มกราคม 2561

5. การตรวจสอบข้อมูล

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาแล้ว ก่อนการวิเคราะห์ ได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เป็นการตรวจสอบแหล่งที่มา ได้แก่ แหล่ง เวลา สถานที่ และบุคคล นอกจากนี้ยังได้ตรวจสอบสามเส้าด้านการรวบรวมข้อมูล (Methodology Triangulation) โดยการใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการสัมภาษณ์ซักถามพร้อมกัน เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนแล้ว จึงนำข้อมูลไปวิเคราะห์ตามวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แนวทางการสัมภาษณ์ แนวทางการสังเกต การจดบันทึกภาคสนาม มาจำแนกเป็นหมวดหมู่ เรียบเรียงเกี่ยวกับกิจกรรม ตลอดจนแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลจากการบันทึกภาคสนาม วิเคราะห์ตามประเด็นเนื้อหา (Content Analysis) ประเด็นสำคัญได้คือคำพูดของผู้ให้ข้อมูล เพื่อยืนยันข้อมูลให้ชัดเจน น่าเชื่อถือและวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลจำนวน 21 คน เป็นชาย 13 คน หญิง 8 คน มีอายุอยู่ในช่วง 41 ปี ถึง 50 ปี มากที่สุด คิดเป็นจำนวน 9 คน รองลงมาคือ อายุ 61 ปี ขึ้นไป จำนวน 6 คน อายุอยู่ในช่วง 31 ปี ถึง 40 ปี และอายุ 51 ปี ถึง 60 ปี มีกลุ่มอายุละ 3 คน มีระดับการศึกษา คือ ประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวนมากที่สุด 8 คน รองลงมาคือ ประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 8 คน ปริญญาตรี จำนวน 3 คน จบชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) จำนวน 2 คน มีสถานภาพสมรส แต่งงานแล้ว จำนวน 19 คน สถานภาพหม้าย จำนวน 2 คน

2. สภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกรสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนการปลูกผักปลอดสาร สภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกร ประกอบด้วย ด้านการเรียนรู้เพื่อรู้ ด้านการเรียนรู้เพื่อปฏิบัติ การเรียนรู้เพื่อจะอยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้ที่จะเป็นหรือการเปลี่ยนแปลง

2.1 การเรียนรู้เพื่อรู้

เกษตรกรส่วนใหญ่ได้เรียนรู้เพื่อรู้ จากการได้เคยปลูกผักสวนครัว หรือประสบการณ์ที่มีมาก่อน การปลูกผักสวนครัวได้ปลูกมาเป็นประจำเพื่อบริโภคในครัวเรือน บางครั้งก็นำไปทำบุญที่วัด ในฤดูว่างจากการทำนา เช่น หลังการปักดำและหลังเก็บเกี่ยว ก็ปลูกผักชนิดต่าง ๆ ในไร่นาเริ่มตั้งแต่ต้นหอม กระเทียม พริก มะเขือ ถั่วฝักยาว ผักกาดคะน้า กระหล่ำปลี บางรายก็จะปลูกไม้ยืนต้น เช่น มะกรูด มะนาว มะกอก หรือผลไม้ต่าง ๆ เช่น แก้วมังกร

ต่อมาได้เรียนรู้เพื่อรู้จากคำแนะนำให้ความรู้จากหัวหน้าศูนย์ หรือหัวหน้าสวนสลัดจันทร์ดาว ซึ่งหัวหน้าศูนย์ดังกล่าวนี้ได้เรียนรู้จากหลายวิธี ตั้งแต่การค้นคว้าจากการอ่านหนังสือ ศึกษาเรียนรู้จากสถาบันการศึกษา เมื่อจบปริญญาตรีด้านเกษตรศาสตร์แล้ว ได้ไปเรียนรู้ที่บริษัทเกี่ยวกับเมล็ดพันธุ์พืชของญี่ปุ่น เป็นเวลานานถึง 11 ปี ได้เรียนรู้วิธีการปลูกพืชผักปลอดสารปลอดภัย หลังจากทีลาออกบริษัทแล้ว จึงหันมาทำสวนปลูกพืชผัก เรียกสวนสลัดจันทร์ดาว ซึ่งได้เรียนรู้จากคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่กรมวิชาการเกษตรและกรมส่งเสริมการเกษตร

ผู้จัดการสวนสลัดจันทร์ดาว นอกจากนายมนต์ชัย ชัยศรี แล้ว ยังมีภรรยาและแม่ยาย ได้มีบทบาทในการจัดการสวนสลัดจันทร์ดาว ภรรยาของนายมนต์ชัย หัวหน้าศูนย์หรือหัวหน้าสวนสลัดจันทร์ดาวแล้ว ยังได้เรียนรู้จากการช่วยงานของมารดาซึ่งเป็นผู้ที่ริเริ่มปลูกผักปลอดสารโดยใช้สมุนไพรมาก่อน สำหรับนางสุภาพ มารดาวัย 66 ปี ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชผักปลอดสาร โดยการใส่ปุ๋ยคอกและสมุนไพร กับปุ๋ยธาตุหายในอดีตที่เคยปลูกผักปลอดสาร ได้เล่าให้ฟังและพากันทำ ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากพฤติกรรมในอดีต ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน การเรียนรู้การปลูกผักปลอดสาร นอกจากที่ได้เรียนรู้ถึงวิธีการทำแล้ว ยังได้เรียนรู้ถึงการตลาดว่าเมื่อผลิตแล้วจะนำไปขายที่ไหน ประการสำคัญได้เรียนรู้ว่าการปลูกพืชผักปลอดสารทำให้สุขภาพแข็งแรง และสามารถลดค่าใช้จ่ายในครอบครัวได้ หากนำไปขายก็จะเพิ่มรายได้ในครอบครัว ซึ่งจะเชื่อมโยงทำให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น

2.2 การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติ

หลังจากเกษตรกรได้เรียนรู้เพื่อรู้แล้ว ซึ่งได้เรียนรู้ในวิธีการดังกล่าว ต่อมาเกษตรกรได้นำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในทางปฏิบัติ นับตั้งแต่การเลือกพันธุ์ การเตรียมดินหรือเตรียมแปลงปลูก การบำรุงรักษา การเก็บผลผลิต การแจกแจงผลผลิต เป็นต้น

ในการเลือกพันธุ์ที่จะปลูกว่าจะเลือกปลูกพันธุ์อะไร ต้องคำนึงว่าจะปลูกพืชผักเพื่ออะไร หากจะขาย จะนำไปขายที่ไหน อย่างไร จะได้เลือกพันธุ์ที่ปลูกให้สนองต่อความต้องการของตลาด

การเตรียมดินหรือเตรียมแปลงปลูกสำคัญมาก เนื่องจากดินบางแห่งมีเชื้อราต้องตากดินให้แห้ง การเตรียมแปลงปลูกต้องสอดคล้องหรือพอเพียงกับต้นกล้าที่จะปลูก การปลูกควรปลูกช่วงบ่าย ๆ แดดจะไม่ร้อนจัด การบำรุงรักษา เช่น การรดน้ำ ให้ลดช่วงเช้าจะได้ชะล้างหมอกในตัว รดน้ำวันละครึ่ง บางสวนที่ปลูกเพื่อจำหน่ายได้ใช้สปริงเกอร์ การใส่ปุ๋ยปลูกแรก ๆ ได้ใช้ปุ๋ยคอกรองกันหลุม ต่อมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ซึ่งไม่ได้ใช้สารเคมีที่จะเกิดอันตรายต่อร่างกาย ส่วนการเก็บเกี่ยว ได้เก็บผักช่วงเช้าผักจะสด หากเก็บผักช่วงบ่ายหรือช่วงสาย ๆ ผักจะเหี่ยวเนื่องจากอากาศร้อน การแจกแจงผลการผลิตในกลุ่มที่ศึกษานี้ ส่วนใหญ่จะนำผักไปจำหน่ายในสถานที่ต่าง ๆ ทั้งตลาดบน เช่น ห้างสรรพสินค้า ตลาดล่าง เป็นการนำผลผลิตไปจำหน่ายในชุมชนต่าง ๆ ทั้งตลาดคนเดิน นอกจากนี้ยังนำไปจำหน่ายในเทศกาลงานไหม และประเพณีผูกเสี่ยว และงานกาชาดจังหวัดขอนแก่น ทั้งนำไปจำหน่ายที่งานเกษตรภาคอีสาน มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งจัดงานเป็นประจำทุกปี นอกจากจำหน่ายแล้ว การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติ คือการนำผลผลิตไปทำบุญ แจกจ่ายให้ญาติพี่น้อง สมัยก่อนยังนำผักไปแลกเปลี่ยนสิ่งของ เช่น นำพริกไปแลกข้าวสาร นอกจากนี้คือ นำไปบริโภคในครอบครัว ซึ่งจะลดรายจ่ายในครอบครัวในการซื้อพืชผัก และเพิ่มรายได้ในครอบครัวและชุมชนอีกด้วย

2.3 การเรียนรู้เพื่อเข้าร่วมกิจกรรม

หลังจากที่ได้เรียนรู้เพื่อรู้แล้ว และได้นำความรู้ไปปฏิบัติในการปลูกผักปลอดสาร เครือข่ายได้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งกิจกรรมในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในด้านเศรษฐกิจ เครือข่ายบางรายได้นำผลผลิตไปจำหน่ายที่ตลาดใกล้บ้าน ซึ่งเป็นตลาดล่าง บางรายจะส่งผลผลิตมาให้ช่วยติดต่อไปจำหน่ายที่ตลาดบน ได้แก่ ห้างสรรพสินค้าเซลทรัลขอนแก่น ห้างเซ็นทรัลอุดรธานี และห้างโรบินสันร้อยเอ็ด ผลผลิตได้แก่ มันเทศหวานพันธุ์ญี่ปุ่น มะละกอพันธุ์ฮอลแลนด์ ข้าวโพดหวานพันธุ์สีดำ เมล่อน มะเขือเทศพันธุ์ต่าง ๆ

ตลอดจนทั้งผักสลัดชนิดต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ จะทำให้ครอบครัว ชุมชน มีรายได้เพิ่มขึ้น ด้านสังคม เครือข่ายในการปลูกผักปลอดสาร ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมในงานบุญตามประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ ตามบุญประเพณีต่าง ๆ เช่น งานสงกรานต์ งานเข้าพรรษา งานลอยกระทง งานกฐิน งานบวช งานแต่งงาน เครือข่ายจะมีความรักความสามัคคี มีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งจะทำให้ชุมชน สังคมมีความเข้มแข็ง

ด้านสิ่งแวดล้อม ผู้บริโภคผักปลอดสารจะทำให้สุขภาพอนามัยแข็งแรง การใช้ปุ๋ยอินทรีย์จะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น ดิน น้ำ และอากาศ เป็นพิษ

2.4 การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

เครือข่ายในการปลูกผักปลอดสาร หลังจากที่ได้เรียนรู้เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว ในระยะสุดท้าย คือ การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ เครือข่ายการปลูกผักปลอดสาร ซึ่งมีอาชีพเสริม จะสามารถเพิ่มรายได้ในครอบครัวและชุมชน เกษตรกรบางรายได้ขยายแปลงปลูกผัก ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากวันละ 500 บาท เป็นวันละ 1,000-2,000 บาท

ด้านสังคม เครือข่ายในการปลูกผักปลอดสารจะมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งด้านการให้ความรู้ การให้เมล็ดพันธุ์ การดูแลรักษา ตลอดจนการแนะนำการตลาด ทำให้เครือข่ายมีสัมพันธ์ภาพทางสังคมที่ดี

ด้านสิ่งแวดล้อม ในการปลูกผักปลอดสาร ได้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ไม่ได้ใช้ปุ๋ยเคมีหรือฉีดยาฆ่าแมลงไม่ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นทั้งด้านสุขภาพอนามัยของผู้บริโภค และผู้ผลิตไม่ได้รับผลกระทบจากการใช้ยาฆ่าแมลง ซึ่งโดยภาพรวมแล้วจะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น

3. แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกรสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การปลูกผักปลอดสาร สรุปได้ว่า ควรให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสาร โดยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ให้ความรู้ตั้งแต่การเตรียมดิน การปลูก การบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว และการตลาด ควรให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง มีเครือข่ายการเรียนรู้ สามารถต่อยอดความรู้ให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

การปลูกผักปลอดสาร จะมีประโยชน์ทั้งด้านเศรษฐกิจ จะทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่ม ลดรายจ่ายในครอบครัว ด้านสังคมและสุขภาพอนามัย ประชาชนจะใช้เวลาว่าง

ร่วมกิจกรรมทางสังคมจะทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมดีขึ้น สุขภาพจะดีขึ้น และประการสำคัญ การปลูกผักปลอดสารไม่ใช้สารเคมี จะทำให้สิ่งแวดล้อมทั้งน้ำ ดิน อากาศ ไม่เกิดมลภาวะ ควรให้ความรู้เกี่ยวกับการตลาด และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้จะเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนดีขึ้นได้

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ได้พบประเด็นที่น่าสนใจ จึงได้นำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. สภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกรสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การปลูกผักปลอดสาร พบว่า สภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกร ประกอบด้วย การเรียนรู้เพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติ การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อที่จะเป็น หรือการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะสภาพการเรียนรู้มีหลายวิธี เช่น การเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยประสบการณ์ ด้วยการบอกเล่าจากผู้รู้ ด้วยสื่อมวลชน ด้วยการสังเกตจดจำ และนำไปปฏิบัติตลอดทั้งมีเครือข่าย ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า การเรียนรู้ต้องเกิดจากตนเอง ความสนใจของตนเอง และจะเชื่อมโยง ตามลำดับ จากการเรียนรู้เพื่อรู้จนถึงการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้ และจะมีเครือข่ายในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wilaiwat Kritsanaphuti, et al (2017 : 247-268) ได้ทำการวิจัยเรื่องแนวทางทางการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามหลักธรรมาภิบาลของกลุ่มสตรี กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีในจังหวัดขอนแก่น พบว่า สภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งกรรมการและสมาชิกกลุ่มสตรี มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตตั้งแต่เด็ก ๆ เห็นแม่ เห็นยายทอผ้า ได้มีการสังเกต จดจำ และฝึกทอผ้า การเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องมีเครือข่ายการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2. แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกรสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การปลูกผักปลอดสาร พบว่า ควรให้ความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดสาร เริ่มตั้งแต่ การเตรียมดิน การเลือกพันธุ์ การปลูก การบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว และการตลาด ควรให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ไม่ฉีดพ่นยาฆ่าแมลงจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ทั้งสิ่งแวดล้อม น้ำ ดิน อากาศ ควรให้ความรู้ด้านการตลาด ที่เป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ จะสามารถต่อยอดความรู้ได้ จะเชื่อมโยงให้เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ดีได้ ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า การให้ความรู้และประสบการณ์ จัดว่าเป็นยุทธวิธีที่

ดี เนื่องจากการให้ความรู้และประสบการณ์ เป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีเครือข่ายและสามารถต่อยอดความรู้ให้เกิดการเรียนรู้ต่อไปได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ปฏิบัติ

1) จากผลการวิจัย พบว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกร การปลูกผักปลอดสารสิ่งสำคัญคือ การบำรุงรักษา การใส่ปุ๋ยแก่พืชผัก หากใช้ปุ๋ยเคมี ฉีดพ่นยาปราบศัตรูพืชและวัชพืช จะเป็นอันตรายต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นศูนย์หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับการบำรุงรักษาการปลูกผักปลอดสาร ควรใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ไม่ควรใช้ปุ๋ยเคมี และฉีดพ่นยาปราบวัชพืชและศัตรูพืช เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม

2) จากผลการวิจัย พบว่า การปลูกผักปลอดสารจะมีประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงประโยชน์ของการปลูกผักปลอดสาร ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ด้านเศรษฐกิจ จะช่วยให้ครอบครัว ชุมชน มีรายได้เพิ่ม ลดรายจ่าย ด้านสังคมและสุขภาพอนามัยประชาชนจะใช้เวลาว่างกิจกรรมทางสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคมดีขึ้น สุขภาพอนามัยแข็งแรง จะส่งผลให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น

3) จากผลการวิจัยพบว่า การตลาดขายผลผลิต การสร้างเครือข่ายเรียนรู้ จะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกรสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้ความรู้เรื่องการตลาดของการจำหน่ายผลผลิตจะมีทั้งตลาดบน คือ จำหน่ายที่ห้างสรรพสินค้า ตลาดล่าง จำหน่ายที่ชุมชนต่างๆ และในเทศกาลงานวันเกษตรกรภาคอีสาน ตลอดจนทั้งจำหน่ายที่สวนสลัดจันทร์ดาว จะทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรทำวิจัยเชิงสำรวจเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารในพื้นที่อื่น

2) ควรทำวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัย เชิงคุณภาพเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารในพื้นที่อื่น

3) ควรทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการให้ความรู้ เกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกรในการปลูกผักปลอดสาร ผลกระทบและแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตการปลูกผักปลอดสารสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

สามารถสร้างแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของเกษตรกรสู่การพัฒนา เศรษฐกิจชุมชน การปลูกผักปลอดสาร โดยการให้ความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการปลูก ผักปลอดสาร เริ่มตั้งแต่ การเตรียมดิน การเลือกพันธุ์ การปลูก การบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว และการตลาด ควรให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ไม่ฉีดพ่นยาฆ่าแมลง จะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ทั้งสิ่งแวดล้อม น้ำ ดิน อากาศ ควรให้ความรู้ด้านการตลาด ที่ เป็น การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ จะสามารถต่อยอดความรู้ได้ จะเชื่อมโยงให้เป็นการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนที่ดีได้

References

- Chai Photisita. (2011). *Science and Art of Qualitative Research*. Bangkok: Amarin Printing & Publishing.
- Kriengsak Chareonwongsak. (2014). Lifelong learning. *Online*. Retrieved October 15, 2014. from: <http://www.snc.lib.ac.th/sncclibblog/?p=>
- Office of Local Administration (2016). *Information of KhonKaen Province*. KhonKaen. KhonKaen University Printing Factory.
- Wipawee Kritsanaphuti (2 0 1 6) . *Community Enterprise Management*. KhonKaen : KhonKaen University Printing Factory.
- Wilaiwat Kritsanaphuti. et al,. (2012). *Participatory Career Development: A Case Study of KriangkraiNakhuem Group Ban Nong Suk Charoen Ban Lao Subdistrict, Ban Fang District, KhonKaen Province*. KhonKaen University Printing Factory.
- Wilaiwat Kritsanaphuti. et al,. (2017). Lifelong Learning Development in the Context of Good Governance Principles among Women Groups under Women's Development Fund Scheme, KhonKaen Province. *Humanities & Social Sciences*, 34(3), 247-268.